

TASSo korespondento klausimai
LTSR Valstybės saugumo komiteto
pirmininkui drg. E. Bismuntui

1. Politinės reformos procesas vykstantis šalyje neabejotinai paliečia ir Valstybės saugumo organų veiklą. Konkrečiau, visų pirma, tai liečia pilną politinį represuotų asmenybės kulto laikotarpiu asmenų reabilitavimą. Kas konkrečiai atliekama Jūsų organizadijoje reabilituojant respublikos piliečius?
2. Pastaruoju metu respublikinėje spaudoje daug vietos skiriama 1930-40 metų savivalės ir represijų aukų aprašinėjimui. Ir čia kartais yra pabrėžiamas buržuazinio valdymo Lietuvoje demokratiškumas. Kaip Jūs galėtumėte pakomentuoti tokius teiginius?
3. Su visuomenės gyvenimo demokratizacija visose srityse atsirado galimybės plėtotis ir ryšiams su užsienio šalimis. Respublikoje apsilanko vis daugiau užsienio svečių, emigrantų. Ar visada mūsų svečiai apsilanko Lietuvoje tik su draugiška misija?
4. Įsigalintįs viešumas pastaruoju metu atskleidžia galimybes detaliau informuoti visuomenę apie taip vadinamas "baltąsias dėmes" istorijoje. Ką atlieka Komiteto vadovybė tikslu plačiau informuoti visuomenę apie atliekamą darbą? Kuo, Jūsų nuomone, galima būtų paeiškinti deputato paklausimą respublikos Aukščiausios Tarybos sesijoje neva yra naikinami Jūsų komiteto saugomi archyvai?
5. Tarybinio Pabaltijo respublikų gyvenimas visuomet buvo ir dabar yra vakarų šalių dėmesio centre. Kokios dabar, ryšium su tuo iškyla problemos, kuomet viešumas mūsų visuomenėje jau taps gyvenimo norma?
6. Kaip žinia, kompetatingi respublikos organai nekartą kėlė nacionalinių nusikaltėlių, besislapstančių užsienyje, išdavimo klausimus, jų tarpe ir dėl teroristų Brazinskių, besislapstančių dabar JAV grąžinimo. Kas daroma ta linkme dabar?

7

LTSR Valstybės saugumo komiteto
pirmininko drg. E. Eismunto atsakymai
į TASSo korespondento klausimus

Politinės valdžios pasikeitimas 1940 metais Lietuvoje t.y. buržuazinės valdymo formos pakeitimas Tarybine valdžia, deja vyko skausmingai sukeliant rimtus klasinius prieštaravimus, palaipsniui pagimdžiusius net prievartą. Verta atsižvelgti, kuomet įvairiausi plauko socialiniai elementai netekę valdžios nuosavybės, kitų turėtų privilegijų nesitaikstė su nauja esama santvarka, todėl jais pirmosiomis naujo gyvenimo dienomis stojo į kovą su Tarybų valdžia. Aktyviai padedant gestapui ir Abverui Vokietijoje greitai laiku įsikuria politinė ginkluota "Lietuvių aktyvistų fronto" organizacija, siekianti atkurti buržuazinę santvarką Lietuvoje. Minėtos organizacijos nariai vadovavo žvalgybinei-ardomajai veiklai respublikos teritorijoje prasidėjusio Didžiojo Tėvynės karo dienomis jie sudarė baltaraisčių būrių branduolį, aktyviai talkinusių vokiečiams.

Savo memorandume Hitleriui LAF vadovai raportavo, kad sukilime prieš Tarybų valdžią Lietuvoje dalyvavo apie 100 tūkstančių taip vadinamų partizanų suteikusių Reicho vadams esminę pagalbą užgrobiant Lietuvą. Tas skaičius aiškiai

tačiau jisai byloja apie ano meto sudėtingą politinę padėtį, kurioje kūrėsi Tarybų valdžia Lietuvoje.

Pirmaisiais Tarybų valdžios gyvenimo metais Valstybės saugumo organai ėmėsi tinkamų priemonių jos priešininkų atžvilgiu. Aršiausieji buvo nuginkluojami ir įjungiami į taikų gyvenimą. Gaila, kad mūsų organų smagalybės nevisuomet pažeisdamo taikinį, nes juose dirbusiems žmonėms dar trūko tuo metu reikiamo profesionalumo ir patirties. Dėl jie dažnai susikurdavo stalinizmo pagimdytą formalų priešų įvaizdį, pagimdžiusį niekuo nepateisinamos represijos, sukilusios pykčio bangą nukentėjusiųjų giminių bei draugų tarpe, o svarbiausia - neužtikrindavo jaunos Tarybų respublikos interesų apsaugos.

Daugiau nuostolių nei naudos padarė respublikai dar anksčiau negirdėta tokia represijų forma kaip masiniai žmonių ištremimai.

Karinis ir pokario laikotarpiai daug kančių ir vargo

atnešė Lietuvos liaudžiai. Tik karo metais vokiškieji okupantai ir vietiniai kolaboracionistai išžudė virš 370 tūkstančių Lietuvos gyventojų. Vėlesni aršūs klasiniai susirėmimai su pagrindinėmis ginkluotomis nacionalistinėmis gaujomis, prasidėję 1944 metais ir pasibaigę tik 1952 metais suvertė daugybę nelaimių Lietuvai. Jų siautėjimo išdavoje buvo nužudyta virš 25 tūkstančių žmonių, kurių daugumą sudarė taikūs, nekalti gyventojai, tame tarpe moterys, vaikai ir seneliai.

Turimais LTSR Valstybės saugumo komiteto duomenimis nuo 1940 m. iki 1956 metų buvo įvairiai represuota (ištremta be tardymo ir teismo, areštuota ir nuteista, nukauta kovinių operacijų metu) virš 200 tūkstančių žmonių. Mūsų oponentai respublikoje, o taip pat ir užsienyje pateikia kitokius skaičius ir atlieka savarankiškus tyrinėjimus. Atsiranda galimybės tuos skaičius koreguoti, tikslinti. O mes pateikiame tik esamą mūsų žinioje dokumentinę medžiagą neketindami nei mažinti, nei didinti faktišką aukų skaičių. Pritariame tiems, kurie objektyviai ir sąžiningai patikslina tą nelaimingą istorinį analogą.

TSKP pradėtoji tarybinės visuomenės pertvarka vis labiau reikalauja apgalvotės ir griežtesnės ir saugumo organų veiklos įvertinimo. Mūsų adresu jau išsakyta nemažai griežtų, karčių, bet teisingų pastabų. Dabar išaugusi nauja saugumo organų darbuotojų karta tikrai užtikrina įstatymų apsaugą ir su didele atsakomybe ėmėsi pažeistų piliečių teisių atstatomojo darbo. LTSR Valstybės saugumo komitetas padarė viską, kas priklauso nuo jo tikslu pagreitinti respublikos Ministrų Tarybos nutarimo realizavimą ir pilnai reabilituoti 120 tūkstančių nekaltai ištremtų už respublikos ribų piliečių. Kartu su respublikine prokuratūra užbaigėme archyvinių baudžiamųjų bylų peržiūrą dėl anksčiau įkalintų neteisimine tvarka asmenų pagal taip vadinamų VRLK-VRLKD "trejukių", TSRS VRLK-VRM "įpatingų pasitarimų" sprendimus. Ryšium su tuo reabilituota daugiau nei 3000 žmonių. Be to peržiūrimos archyvinės baudžiamos bylos dėl praeityje nuteistų karinių tribunolų ir kitų ne respublikos teismo organų asmenų. 1989 metų eigoje peržiūrėta iš esmės ir teigiamai išspręsta 1418 piliečių dėl rehabilitavimo pareiškimų.

2) Asmenybės kulto padarinių likvidavimas šalyje ir respubliko-

je kartu su kitomis negerovėmis užbaigė ir masinių represijų taikymą. Naujojo LTSR Baudžiamojo kodekso įvedimas 1961 metais sustiprino socialistinį teisėtumą respublikoje. Nuo 1955 m. iki 1985 m. už įvairius įvykdytus baudžiamus nusikaltimus, priklausančius saugumo organų kompetencijai (Tėvynės išdavimas, šnipinėjimo forma, neteisėtas išvažiavimas į užsienį, masinė baudžiamoji ir banditinė veikla, kontrabanda, antitarybinė agitacija ir propaganda) buvo patraukta baudžiamojon atsakomybėn 84 žmonės. O po 1985 metų pagal minėtus BK straipsnius nebuvo nuteistas nė vienas respublikos pilietis.

Tuo tarpu už revoliucinę ir antifašistinę veiklą t.y. už kitokius įsitikinimus 21-rių buržuazijos valdymo laikotarpyje Lietuvoje buvo nuteista net 3096 žmonės. To kaip tik ir nenori girdėti mūsų oponentai. Jie pamiršta, jog sričių karo komendantai turėjo teisę taikyti net preventyvines prievartos priemones politiniai nepatikimų žmonių atžvilgiu. Iš archyvinės dokumentinės medžiagos matosi, kad politinės policijos pavedimu buvo sekamas visos demokratinės organizacijos ir net profsąjungos. O dabar kai kas respublikoje ir užsienyje bando idealizuoti buržuazinę praeitį Lietuvoje parodydami ją kaip demokratijos pavyzdį.

3) 1989 metų laikotarpyje respublikoje apsilankė 14000 kapitalistinių šalių piliečių. Natūralu, kad daugelis iš jų buvo lietuviai emigrantai atsidūrę Vakaruose jie patys ar jų vaikai dėl vienokių ar kitokių ekonominių bei politinių priežasčių už Tėvynės ribų. Paprastai respublikoje tinkamai priimami visi be išimties atvykę svečiai. Jau daug kur panaikinta užsieniečių judėjimo apribojimai. Artimiausiu metu bus žymiai išplėsta užsieniečių lankymo respublikos teritoriją. Šie Tarybų valstybės ketinimai dar labiau stiprina tautų bendradarbiavimą ir savitarpio supratimą, pašalinę nereikalingą įtarumą ir mažina tarptautinį įtempimą. Tačiau mes negalime užmerkti akių, kuomet atskiri atvykėliai svečiai nederamai elgiasi, neetiškai, o kartais net tiesiogiai kišasi į mūsų vidaus reikalus.

Vykstantys šalyje pertvarkos, viešumo ir demokratizacijos procesai visokeriopai sujudino visuomenę, neregėtai išaugo jos politinis aktyvumas ir dinamiskumas.

Anksčiau buvę pagrindėje opoziciniai ir priešiški esamai

konstitucinei santvarkai elementai įgyjo galimybę ne tik legaliai veikti, bet ir vienyti. Valstybės saugumo organai jų nepersekioja ir baudžiamoji atsakomybė jiems netaikoma, jeigu jų veikloje neegzistuoja jėgos panaudojimo šūkiai konstitucinei santvarkai nuversti. Dabar susikūrusių tokių partijų ir organizacijos lyderiai bei jų dauguma narių nepripažįsta de jure Tarybų valdžios atkūrimo Lietuvoje bei jos įstojimo į Tarybų Sąjungos sudėtį teisiniu pagrindu. Bet gi Tarybų valdžia Lietuvoje faktiškai egzistuoja beveik 50 metų. Su tuo, kaip negaila, nenori sutikti ir tikisi mūsų svečiai tame tarpe ir lietuviai emigrantai. Pavieniai užsieniečiai, kai kurios emigrantinės organizacijos suteikia opozicinėms ir priešiškomis jėgoms, siekiančioms buržuazinio valdymo formų restauravimo respublikoje, ne ki tiktai moralinę, bet ir materialinę pagalbą. Ar čia ne tiesioginis kišimasis į mūsų respublikos vidaus reikalus? Bet kuris toksai kišimasis gali sukelti panašiai sunkias pasekmes, kokios lietuvių liaudžiai padarė praeityje ginkluotų nacionalistinių bandų siautėjimais, kurių veiklą visokeriopai skatino ir rėmė lietuvių reakcinės emigracijos centrai.

4) Plečiantis viešumui tarybinėje visuomenėje, atviresni tampa ir respublikos Saugumo organai. Stengiamės stiprinti ryšius su savo tautiečiais ir kiek leidžiama parodyti jiems, kad mūsų veikla susijusi su valstybės saugumo užtikrinimu grindžiama įstatymu nepažeidžiant mūsų piliečių teisių ir jų teisėtų interesų. Šiam tikslui plačiai panaudojama spauda, televizija, išstojimai prieš visuomenę. Ta linkme jais jau atlikta nemažai, tačiau tą darbą reikalinga toliau plėsti bei gilinti.

LTSR VSK vadovai noriai priima ir konsultuoja asmenis, besidominčius saugumo organų veikla šiuolaikiniame pertvarkos etape. Tuo labiau keistai nuskambėjo deputato R. Ozolo paklausimas LTSR AT sesijoje dėl VSK archyvų. Jisai turi pilną teisę kreiptis betarpiškai į mūsų organus, kurie turėtų paaiškinti jam iškeltą klausimą, o jau po to apsispręsti ar verta tą klausimą svarstyti sesijoje. Kadangi tas paklausimas sudomino žurnalistus mes paskelbėme viešai savo atsakymą "Forumo" laikraščio 3-me numeryje. Trumpai apie šią publikaciją. Mūsų archyvinis fondas ne toks jau didelis, kaip jį mėgina išivaizduoti. Pagal veikiančius įstatymus nuolatos saugomos ir ne-

M

naikinamos tiksliai baudžiamosios bylos, kadangi jos turi tiesioginį sąlytį su socialistinio teisėtumo klausimais, o taip pat kiti dokumentai, turintys istorinę ir operatyvinę vertę. Kita fondo dalis, kaip paieškos v bylos, operatyvinės paieškos dokumentai, žinybinis susirašinėjimas ir kt. nuolatos peržiūrimi ir praėjus jų saugojimo laikui pagal aktus sunaikinami. Taip su jais mes elgėmės anksčiau, taip bus ir dabar. Niekas neketina, kaip mano atskiri politikai, "ištrinti kruvinas savo veiklos pėdsakus" ir juos sunaikinti, nes tokių "dokumentų" paprasčiausiai neturime.

LTSR VSK kaip ir visose pasaulio specialiose tarnybose vyksta normalus archyvinės medžiagos apdorojimas ir saugojimas.

5) Atsakyta ankstesniuose klausimuose.

6) LTSR VSK užsiima karinių nusikaltėlių, dalyvavusių masinėse nekaltų emonių žudynėse, paieška, kurie ligi šiolei besislapsto JAV, VFR, Anglijoje. Surinktą medžiagą persiunčiama respublikos Prokuratūrai tikslu pritaikyti šių asmenų atžvilgiu diplomatiniais kanalais atitinkamas teisinės priemonės. Pastaruoju metu respublikos prokuratūra peruošė pagrįstą medžiagą išuoti mums buvusį nacistinį nusikaltėlį, baudžiamosios policinės grupuotės vadeivą Gecevičių Antaną, šiuo metu apsistojusį Edinburgo mieste, Anglijoje.

Ryšium su tuo mums visai neaiški JAV administracijos pozicija žmogžudžių tėvo ir sūnaus Brazinskų atžvilgiu su kriminalinės praeities багаžu, kuri liaupsinama juos kaip "politinius veikėjus" atsisako išduoti juos tarybiniais teisingumo organams. Bet terorizmas, žmogžudystės negali būti dangstomas jokiais politiniais lozungais, nes jos visuomet kaip antihumaniškos žmonijai bus pasmerktos.

Pokalbio pabaigoje norėčiau pabrėžti štai ką. Mus jaudina tas faktas, kad pastaruoju metu opozicinės ir priešiškos esamai konstitucinei santvarkai jėgos, skelbdamos pluralizmą bei nuomonių laisvę nepakančiai vertina kitokias nuomones. Gyvenimo norma jau pasidarė politinis šantažas, etikečių ko klįjavimas, nueinama ir dar toliau, siekiant suvesti sąskaitas, iškyla susidorojimo pavojai ir net mėginimas kviesti griebtis ginklo. Visa tai liudija, kad mums dar tolina tikros demokratijos samprata. Todėl VSK kolektyvo darbe svar-

bią vietą užima veikla nukrepta užkirsti kelią ir neleisti išsiplėtoti išsigimusioms politinės kovos formoms ir tuo pačiu sudaryti tinkamas sąlygas plėtotis pertvarkai mūsų dalyje.

Šis interviu 1989.XII.06 penkiomis užsienio kalbomis buvo perduotas radijo bangomis TASSo į užsienį, o 1989.XII.07 TASSas jį perdavė centriniais, sąjunginių respublikų, kraštų, sričių laikraščiams.